

ዳኞች:- ሐጎስ ወልዱ

አልማው ወሌ

አሊ መሐመድ

ነጋ ዱፍላ

አዳነ ንጉሴ

አመልካች :- ፌዴራል ዐቃቤ ህግ - ዐ/ህግ አበባው መንግስቱ ቀረበ።

ተጠሪ :- በሪሁን ፍቃዱ - የቀረበ የለም

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍርድ

በዚህ መዝገብ የቀረበው ጉዳይ የወንጀል ሲሆን ክርክሩ የተጀመረውም በፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ነው። በዚህ ፍ/ቤት የአሁኑ አመልካች በአሁኑ ተጠሪ ላይ የመሰረተው የወንጀል ክስ ተጠሪ በ1996 ዓ/ም በወጣው የወ/ህ/አንቀጽ 540 ስር የተመለከተውን በመተላለፍ መስከረም 15 ቀን 2002 ዓ.ም ከሌሊቱ በግምት 8:30 ሲሆን በቂ/ክ/ከተማ ቀበሌ 02/03 ልዩ ቦታው “ኤልሲባር” አካባቢ ሚች ከድር አብዱልቃር ያሽከረክር ከነበረው መኪና ሲወርድ ልትገጨን ነው እንዴ በማለት የሚችን ግንባር በቦክስ መትቶ ከጣለው በሁዋላ በወደቀበት ግንባሩንና ሆዱን ደጋግሞ በመረጋገጥ በብርጭቆ ጭንቅላቱን በመምታት ለከፍተኛ ጉዳት በመዳረግ ከጥቂት ሰዓታት በኋላ ሕይወቱ እንዲያልፍ በማድረግ ተራ የሆነ ሰው ግድያ ወንጀል ፈጽሟል የሚል ነው። የአሁኑ ተጠሪም የዐቃቤ ሕጉን ክስ በመካዱ ዐቃቤ ሕግ እንደክሱ ሊያስረዱ የሚችሉ ማስረጃዎች ያሉት መሆኑን ገልጾ ማስረጃዎቹ ከተሰሙ በሁዋላ የሥር ፍርድ ቤት ተጠሪ ድርጊቱን መፈፀሙ ተረጋግጦታል በሚል ምክንያት እንዲከላከል አድርጎ የመከላከያ ምስክሮች እንዲያሰማ መብቱን ጠብቆለት የመከላከያ ማስረጃዎቹን አሰምቷል። ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው የፌዴራሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ጉዳዩን መርምሮ ተጠሪ የዐቃቤ ሕግ ማስረጃዎችን በመከላከያ ማስረጃዎቹ ያላስተባበለ መሆኑን ዘርዘሮ የመከላከያ ማስረጃዎቹን ቃል ውድቅ ከአደረገ በሁዋላ ተጠሪን በዓቃቤ ሕግ በኩል ተጠቅሶ በቀረበበት ድንጋጌ ስር ጥፋተኛ አድርጎ በ3/ሦስት/ አመት ጽኑ እስራት እንዲቀጣ ሲል ወስኗል። በተጠሪ ላይ በተላለፈው የቅጣት ውሳኔ አመልካች ባለመስማማት ይግባኙን ለፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ቢያቀርብም ተቀባይነት አላገኘም። የአሁኑ የሰበር አቤቱታው የቀረበውም ይህንኑ የቅጣት ውሳኔ በመቃወም ለማስለወጥ ነው።

አመልካች በቁጥር 3-9590/02 በቀን 11-12-2002 ዓ.ም በተባፈ 5/አምስት/ ገፅ የሰበር አቤቱታ የቦታች ፍርድ ቤቶች በቅጣት አወሳሰን ረገድ መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት ፈፅመዋል የሚሉባቸውን ምክንያቶች ዘርዘረው አቅርቧል። ይዘቱም ባጭሩ:- ተጠሪ ጥፋተኛ ከተባሉት ድንጋጌ

መነሻ ቅጣት ወርዶ ቅጣት መሰጠቱ የወ/መ/ሕ/ቁጥር 189/1/ ድንጋጌን ይዘትና መንፈስ ያላገናዘበ በመሆኑ ሊታረም የሚገባው ነው በማለት መከራከሩን የሚያሳይ ነው። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮም ተጠሪ ጥፋተኛ ከተባሉበት ድንጋጌ መነሻ ቅጣት ዝቅ ተደርጎ በሦስት ዓመት ፅኑ እስራት ቅጣት መቀጣታቸው ባግባቡ ነው? ወይስ አይደለም? የሚለውን ነጥብ ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ ለሰበር ችሎቱ እንዲቀርብ ተደርጓል። በዚህም መሰረት ግራ ቀኙ በጽሑፍ እንዲከራከሩ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ አጠር አጠር ባለመልኩ ከላይ የገለፀው ሲሆን ይህ ችሎትም የግራ ቀኙን ክርክር የሰበር አቤቱታው ከቀረበበት ውሣኔ እና አግባብነት ካላቸው የህግ ድንጋጌዎች አኳያ በሚከተለው መልኩ መርምሮታል። እንደመረመረውም የዚህን ችሎት ምላሽ የሚያስፈልገው አቢይ ነጥብ የበታች ፍርድ ቤቶች የቅጣት አወሳሰን መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት አለበት ወይስ የለበትም? የሚለው ሁኖ አግኝቶታል።

ከክርክሩ ሂደት መገንዘብ የተቻለው አመልካች ሚች ከድር አብዱልቃድር ያሽከረክር ከነበረው መኪና ሲወርድ “ልትገጨን ነው እንዴ?” በማለት የሚችን ግንባር በቦክስ መትቶ ከጣለው በሁዋላ በወደቀበት ግንባሩንና ሆዱን ደጋግሞ በመረጋገጥ በብርጭቆ ጭንቅላቱን በመምታት ለከፍተኛ ጉዳት በመዳረግ ከጥቂት ሰዓታት በኋላ ህይወቱ እንዲያልፍ ማድረጉ ፍሬ ነገርን የማጣራትና ማስረጃን የመመዘን ስልጣን ያላቸው የበታች ፍርድ ቤቶች ያረጋገጡት ጉዳይ መሆኑን ነው። በመሆኑም ለወንጀል ድርጊቱ መፈፀም ወይም መሰራቱ እንዲሁም ድርጊቱን የፈጸሙት ወይም የሰሩት ተጠሪ መሆናቸው በሚገባ መልኩ እና በወንጀል ሕጉ አንቀጽ 23 ስር በተመለከተው ድንጋጌ መሰረት የተረጋገጠ ስለመሆኑ ከክርክሩ ሂደት በመገንዘብ በቅጣቱ ላይ የተሰጠውን ውሳኔ ሕጋዊነት ተመልክተናል።

የአመልካች መሠረታዊ ክርክር የበታች ፍርድ ቤቶች ተጠሪ ጥፋተኛ የተባሉበት ድንጋጌ ከሚያስቀጣው ድንጋጌ መነሻ ቅጣት ዝቅ በማለት የሰጡት የሦስት አመት ፅኑ እስራት ቅጣት በክርክሩ ሂደት የተረጋገጡትን ፍሬ ጉዳዮችና የቅጣት አወሳሰንን በተመለከተ የወንጀል ህጉ ያስቀመጣቸውን መርሆዎች ያላገናዘበ ነው የሚል ነው። እኛም ይህንኑ ቅሬታ ከህጉ ጋር አገናዝበን ተመልክተናል።

በመሠረቱ የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ የወንጀል ህግ የአገሪቱን የወንጀል ህግ ግብ በአዋጅ ቁጥር 414/1996 አንቀጽ 1 ስር ሲደነግግ “የወንጀል ህግ ወንጀል እንዳይፈፀም መከላከል ሲሆን ይህንን የሚያደርገው ስለ ወንጀሎችና ስለ ቅጣታቸው በቅድሚያ ማስጠንቀቂያ በመስጠት ማስጠንቀቂያነቱ በቂ ባልሆነበት ጊዜ ወንጀል አድራጊዎቹ ተቀጥተው ሌላ ወንጀል ከመፈፀም እንዲቆጠቡና ለሌሎች ማስተማሪያ እንዲሆኑ ወይም እንዲታረሙ በማድረግ ወይም ተጨማሪ ወንጀሎች እንዳይፈፀሙ እርምጃዎች እንዲወሰዱባቸው በማድረግ ነው” በማለት ያስቀምጣል። ህጉ በአንቀጽ 87 ላይ ቅጣቶችና የጥንቃቄ እርምጃዎች ህጉ ሊደርስበት ያለበውን ዓላማ ለማረጋገጥ በሚቻልበት ሁኔታ በህጉ መንፈስ መሠረት መፈፀም እንዳለባቸው በመርህ ደረጃ ይደነግጋል። ይኸው አንቀጽ ቅጣቶችና የጥንቃቄ እርምጃዎቹ ምንጊዜም ሰብዓዊ ክብርን በሚጠብቅ መንገድ መፈፀም እንደሚኖርባቸው ያስገነዝባል። የወንጀል ህጉ አንቀጽ 88 ሲታይም የቅጣቶች እና የጥንቃቄ እርምጃዎች አወሳሰንን በተመለከተ ዘርዘር ያሉ ንዑስ ድንጋጌዎችን አካቶ ይዟል። በዚህ አንቀጽ ስር ያሉ ንዑስ አንቀጾች የሚያሳዩት ፍርድ ቤቱ ቅጣቶችንና የጥንቃቄ እርምጃዎችን የሚወስነው የወንጀል ህጉን ጠቅላላ ክፍል ድንጋጌዎችን እንዲሁም ስለወንጀሎችና ስለ ቅጣታቸው

የሚደነግጉትን የልዩ ክፍሉ ድንጋጌዎችን መሠረት በማድረግ መሆኑን፣ ቅጣት ሊወሰን የሚገባው የወንጀል አድራጊውን ግላዊ የአደገኛነት መጠን ያለፈ የህይወት ታሪኩን ወንጀል ለማድረግ ያነሳሱትን ምክንያቶችና የሃሳቡን ዓላማ የግል ኑሮውን ሁኔታ፣ የትምህርቱን ደረጃ፣ እንዲሁም የወንጀሉን ከባድነትና የአፈፃፀሙን ሁኔታዎች በማመዘዝን መሆኑን፣ የወንጀል ህግ ልዩ ክፍል ድንጋጌዎች እንደተጠበቁ ሆኖ ፍርድ ቤቱ እጅግ ቀላል ከሆነው ቅጣት አንስቶ እስከ ከባዱ ድረስ ያለውን በጥንቃቄ በመመርመር ለእያንዳንዱ ጉዳይ ተገቢ የሆነውን ቅጣት እንደሚወስንና የቅጣት አወሳሰን ትክክለኛነትና አንድ ወጥነት ለማረጋገጥ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት የቅጣት አወሳሰን መመሪያ (manual) እንደሚወጣ የሚያስገነዝቡን ናቸው።

ከላይ ከተመለከቱት ድንጋጌዎች የምንረዳው አቢይ ነጥብ ቅጣቶች መወሰን ያለባቸው የህጉን መንፈስ በመከተል ዓላማዎችና ግቦቹንም ተፈፃሚ በማድረግ ሀሳብ መሆኑን ነው። የህጉን መንፈስ ከመተግበር አኳያ ወንጀለኛውን ማዕከል የማድረግ ዕንሰ ሀሳብ አዕንኦት የተሰጠው ጉዳይ ነው። ዳኞች በዕንሰ ሀሳቡ መሠረት የተሰጣቸውን አመዛዝኖ የመወሰን ስልጣን (Discretion) በስራ ላይ ሲያውሉ ሰብአዊ ክብርን ከማስጠበቅ ዓላማ ጋር መሆን ያለበት ከመሆኑም በላይ ህግ አውጪው በወንጀል ሕጉ አንቀጽ 87 እና 1 ስር የተመለከቱትን መሠረት በማድረግ ዳኞች የቅጣት ውሳኔ በምን መንገድ መወሰን እንደሚገባቸው በአንቀጽ 88 ስር አስቀምጧል። በወንጀል ህጉ የተመለከቱትን ድንጋጌዎች ስንመለከትም ዳኞች ከተሰጣቸው የቅጣት ክልል ሳይወጡ የአጥፊውን ሁኔታ ከግምት ውስጥ በማስገባት ቅጣት እንዲወስኑ ህጉ ስልጣን የሰጣቸው መሆኑ ነው። ዳኞች አጥፊውን በተመለከተ ከግምት ውስጥ ሊያስገቡዎቸው የሚገባቸው በርካታ የአጥፊ፣ ሁኔታዎች ቢኖሩም የቅጣት አወሳሰናቸው መሠረት የሚያደርገው የወንጀል አድራጊውን ግላዊ የአደገኛነት መጠን /degree of individual guilt/ ስለመሆኑ የአንቀጽ 88/2/ ድንጋጌ ይዘትና አቀራረብ ያስረዳል። ይህም በሕጉ አግባብ የወጣውና ከግንቦት 09 ቀን 2002 ዓ/ም ጀምሮ ተግባራዊ የሆነው የቅጣት አወሳሰን መመሪያ እንደተጠበቀ ሁኖ በቅጣት አወሳሰን ወቅት ዳኞች ሰፊ ስልጣን ያላቸው መሆኑን ጠቋሚ ነው። አንቀጽ 88/2/ በመጀመሪያ ደረጃ የወንጀል አድራጊውን የአደገኛነት መጠን መሠረት በማድረግ ዳኞች ቅጣት እንዲወስኑ ማድረጉና ይህንን ሲወስኑም በድንጋጌው የተመለከቱትን የወንጀሉን አፈፃፀም የአጥፊውን ያለፈ የህይወት ታሪኩን እና የኑሮ ሁኔታ ከግምት በማስገባት በማመዘዝ ለወንጀለኛው የሚገባውን የቅጣት መጠን እንዲወስኑ መደንገጉ የቅጣት ውሳኔዎችንና እርምጃዎችን እየተራራቁ እንዳይወስኑ የማድረግ ጠቀሜታ ይኖረዋል ተብሎ ከመታሰቡም በተጨማሪም ችግሩ የሚቀረፍበትና የሚቀነስበትን ሥርዓትም ህጉ ዘርግቷል። ዳኞች ቅጣት ሲወስኑ በህጉ አንቀጽ 88/2/ ለአጥፊው ተገቢ ነው ያሉትን ቅጣት ከወሰኑ በኋላ በህጉ የተመለከቱትን የማቅለያና የማክበጃ ድንጋጌዎችን መሠረት በማድረግ ቅጣቱን ከፍ ወይም ዝቅ ለማድረግ የሚችሉ ስለመሆኑ ህጉ ያሳያል።

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. የወንጀል ህግ በአንቀጽ 82/1/ ከፊደል /ሀ/ እስከ ፊደል /ሠ/ ድረስ ጠቅላላ የቅጣት ማቅለያ ምክንያቶችን ካስቀመጠ በኋላ በአንቀጽ 30-ስ ቁጥር ሁለት ስር በ30-ስ ቁጥር አንድ ስር የተመለከቱት የማቅለያ ሁኔታዎች በህጉ ልዩ ክፍል ተካተው ሲገኙ በድጋሚ በማቅለያነት ዳኞች እንዳይጠቀሙ ያሳስባል። የህጉ አንቀጽ 84 ደግሞ የቅጣት ማክበጃ ምክንያቶችን የዘረዘረ ሲሆን ዳኞች የህጉን አንቀጽ 183 ባገናዘበ መልኩ ቅጣት የሚያከብዱባቸውን ሁኔታዎች ያሳያል። ዳኞች ቅጣትን የሚቀንሱትም ሆነ የሚያከብዱት ተገቢ ሁኖ ሲገኝ ስለመሆኑ የአንቀጽ 179 እና 183 ድንጋጌዎች ያሳያሉ። አንቀጽ 179 የቅነሣውን ገደብ የሚያሳይ ሲሆን ከዚህ መደበኛ ቅነሣ በተጨማሪ ልዩ ቅነሣ ለማድረግ እንደሚቻልም ህጉ በአንቀጽ 180 ስር አስቀምጧል። በህጉ

አንቀጽ 86 ቅጣትን በማቅለልም ሆነ በማክበድ ረገድ ከህጉ አንቀጽ 179፣ 182 ውጪ የሆኑ ምክንያቶች ሲያጋጥማቸው ዳኞች ምክንያታቸውን በመግለፅ ቅጣቶችን ለመቀነስ ወይም ለማክበድ እንደሚችሉ ተደንግገዋል። እነዚህ ስለቅጣት አወሳሰን በህጉ የተመለከቱት ድንጋጌዎች ሲታዩ የሚያስገነዝቡን አቢይ ነጥብ ቅጣቶችን በመጣልና እርምጃዎችን በመውሰድ ረገድ ዳኞች አመዛዥነው የመወሰን ክፍተኛ ስልጣን ያላቸው መሆኑን ነው። እንግዲህ ህጉ ለዳኞች የሰጠውን አመዛዥኖ የመወሰን ስልጣን ተግባራዊ የሚሆንበትን ሁኔታና በሕጉ የሰፈረውን የቅጣት አጣጣል መርህ ከላይ ተመልክተናል። ዐ/ህግ በዚህ ረገድ ያቀረቡትን ቅሬታ ስንመለከተው ከመነሻው ቅጣቱ እንዲወርድ የተደረገው ልዩ የቅጣት ማቅለያ ምክንያት ሳይኖርና እና የቅጣት ማቅለያው አለ ቢባል እንኳ የወንጀሉ ማቋቋሚያ የሆነው ነገር ስለመሆኑ ጠቅሶ መከራከሩን የሚያሳይ ነው። እኛም ጉዳዩን ስንመለከተው የስር ፍርድ ቤት በተጠሪ ላይ ቅጣቱን ሲጥል በማቅለያነት የያዘው ድርጊቱ በድንገተኛ አጋጣሚ መፈጸሙን፣ በተጠሪ ላይ ሪከርድ ያለመቅረቡንና በወቅቱ የነበረው ያልተገባ የሚች መኪና አነዳድ የፈጠረው ጫና ነው የሚሉትን ምክንያቶችን ነው። ይሁን እንጂ ተጠሪ የተከሰሱትና ጥፋተኛ የተባሉት ተራ በሆነ የሰው ግድያ ወንጀል ሲሆን ድርጊቱ በድንገት የተፈፀመ ነው የሚለው ምክንያት ተጠሪ የተከሰሱትን የወንጀል ድርጊት የሚያቋቁም ነው ከሚባል በስተቀር በቅጣት ማቅለያነት በድጋሚ ሊወሰድ የሚችል ሕጋዊ ምክንያት አይደለም። በክርክሩ ሂደት የተረጋገጠውን የወንጀሉን ማቋቋሚያ ፍሬ ነገር ፍ/ቤቱ ይዞ በቅጣት ማቅለያነት መወሰዱም የወንጀል ህጉ በአንቀጽ 82/2/ ስር ያስቀመጠውን መርህ የሚጻጸር ሲሆን ይኸው ሕግ በአንቀጽ 86 ስር ለዳኞች የሰጠውን ስልጣንም መሰረት ያደረገ ነው ሊባል የሚችል አይደለም።

ፍርድ ቤቱ በወንጀል ህጉ ቁጥር 540 ስር የተመለከተውን መነሻ ቅጣት ተገቢ መስሎ ሲታየው በህጉ አንቀጽ 108/1/ የተመለከተውን የፅኑ እስራት ቅጣት መነሻ ሳይወርድ ማቅለል የሚችል ስለመሆኑ የአንቀጽ 179/ሐ/ ድንጋጌ ያሳያል። ከዚህ በህጉ ለዳኞች ከተሰጠው ስልጣን አኳያ ተገቢነት ያለው ውሳኔ ተሰጥቷል ሊባል የሚችለው በጠቅላላ ወይም ልዩ ቅጣት ማቅለያ ምክንያቶች ስር የሚወድቁና የወንጀሉ ማቋቋሚያ ያልሆኑ ማቅለያ ምክንያቶች መገኘታቸው ሲረጋገጥ ነበር። በተያዘው ጉዳይ ድርጊቱ በድንገተኛ አጋጣሚ የተፈፀመ ነው የሚለው ጠቅላላ የቅጣት ማቅለያ ምክንያት የወንጀል ድርጊቱ መቋቋሚያ ከሚሆን በስተቀር በወ/መ/ሕጉ አንቀጽ 82/2/ እንደተመለከተው በድጋሚ በቅጣት ማቅለያነት ሊያዝ የሚችል አይደለም። በዚህ ምክንያት የቅጣት ማቅለያ አይሆንም እንጂ ይሆናል ቢባል እንኳ ተጠሪ ሚችን ለሕልፈተ - ሕይወት ሲዳርግ የድርጊቱ አፈፃፀም ከባድ የነበረ መሆኑን የክርክሩ ሂደት በግልፅ የሚያሳይ በመሆኑ ተጠሪ ጥፋተኛ የተባሉት ድንጋጌ ሊያስቀጣ ከሚችለው መነሻ ቅጣት መውረድም ሆነ መነሻ ቅጣቱን ለመጣል የሚያስችል ሕጋዊና በቂ ምክንያት አይደለም። ስለሆነም ድርጊቱ በድንገተኛ አጋጣሚ የተፈጸመ ነው የሚለው ምክንያት በቅጣት ማቅለያነት መወሰዱ ከድርጊቱ አፈፃፀም አንጻር ሲታይ የበታች ፍርድ ቤቶች በህጉ ለዳኞች የሚሰጠውን አመዛዥኖ የመወሰን ስልጣንን ሲጠቀሙ በቅጣት አወሳሰን ረገድ ህጉ ያስቀመጣቸውን መሠረታዊ መርሆዎች በተለይም በወንጀል ሕጉ አንቀጽ 82/2/ እና 189 ስር የተመለከቱትን፣ ጥሰው መገኘታቸውን የሚያሳይ ሁኖ አግኝተናል። ተጠሪ የወንጀል ሪከርድ የሌለባቸው መሆኑም ቅጣቱን ከመነሻው ለመውረድ የሚያስችል አይደለም። ሲጠቃለልም በተጠሪ ላይ የተጣለው ቅጣት የወንጀል ሕጉን መሰረታዊ ግብና ዓላማ እንዲሁም የቅጣት አወሳሰን መርሆዎች ከድርጊቱ አፈጻጸም ጋር ያገናዘበ ባለመሆኑ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ያለበት በመሆኑ ተከታዩን ውጤት ሰጥተናል።

ው ሳ ኔ

1. በፌዴራሉ ከፍተኛ ፍ/ቤት በወ/መ/ቁ. 87623 ሚያዝያ 22 እና 26 2001 ዓ.ም ተሰጥቶ በፌዴራሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት የወንጀል ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁ 56605 ሐምሌ 09 ቀን 2002 ዓ.ም የጸናው ውሳኔ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 195/2//መ/ መሠረት ተሻሻሎ ተጠሪ ሊቀጣ የሚገባው በጉዳዩ ላይ የታሰረው የሚታሰብለት ሁኖ በአስር አመት ጽኑ እስራት ነው በማለት ወስነናል።
2. ውሳኔው የተሻሻለ መሆኑን አውቆ ቅጣቱን ተከታትሎ እንዲያስፈጽም ለማ/ቤቱ ይፃፍ ብለናል።
መዘገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዘገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ቤ/መ